

GRBOVNICA KRALJEVINE „SLAVONIJE“.

U kr. zem. arhivu u Zagrebu nalazi se u tako zvanoj škrinji privilegija pod reg. br. 70. izvorna listina ugarsko-hrvatskoga kralja Vladislava II. od 8. prosinca 1496., kojom ovaj kralj potvrđuje kraljevstvu „slavonskomu“ stari grb. Pošto nam do sada nije ni jedan slučaj iz starije dobe poznat, da bi koji kralj podielio kraljevini grb, za to se ova listina imade smatrati pravim, neprocjenivim unikom. Tekst ove listine bio je doduše već više puta izdan, ali uvijek pogrešno, dočim je najvažniji dio njezin, to jest slika podjeljenog grba, do sada obćinstvu nepoznatim ostao. Ne će dakle biti suvišno, da na ovom mjestu priobćimo točan opis te listine zajedno sa facsimilom grba.

Listina, pisana na pergameni, duga 59 cm. i široka 32 cm., providjena je sa velikim, na crvenoj svilenoj vrpci visećim dvostrukim kraljevskim pečatom (sigillum duplex) te glasi ovako:

Commissio propria Domini Regis.

Wladislaus, Dei gracia Hungarie, Bohemie, *Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie Gallicie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque Rex, nec non Slesie et Luxenburgensis Dux, Marchioque Moravie et Lusacie etc. Ad perpetuam rei memoriam. Decet Regiam Maiestatem iustis et congruis precibus condescendere subditorum et ipsos subditos de plenitudine graciae sue continuis honoribus afficere, et dum suo subjecti dominio, suaue iugum se portare senserint, forcius accendantur ad obseruanda susceptae debiteque fidelitatis exercitia. Tunc enim subćiti in virtute letantur boni presidentis, cum eos non in antiquis solummodo legibus et consuetudinibus suis studiose fouet et conseruat, sed insuper nouis extullit honoribus, et Regalis magnificentie adornat donatiuis. Proinde ad uniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire: Quod cum his diebus in hac civitate nostra Budensi, ona cum nonnullis dominis Prelatis et Baronibus Regni nostri fuissemus constituti, fideles nostri Nobiles et Egregii Bernaldus de Thwroc, Georgius Capitanffy de Desnyeza ac Nicolaus Woikfy de Woykowcz, nomine et in persona *Vniuersitatis Nobilium Regni nostri Sclavonie*, nostre Maiestatis accedentes in conspectum, exponere curauerunt, quod quamuis illud Regnum nostrum Sclavonie ab antiquo habuerit pro armorum insigni vnum Mardurem et hys armis usque in presenciarum semper vsum fuerit, et eiusdem Vniuersitas vniuersaliter vsa exstiterit, tamen propter certas causas et rationes cuperent Idem Regnicole, hoc armorum insigne per nostram Maiestatem renouari et sibi de nouo ad perpetuam memoriam renouatum condonari. Nos igitur, qui prefatum Regnum nostrum Sclavonie et eiusdem Regnicolas, nichilominus, quam alia Regna et dominia nostra et eorundem incolas cupimus, non solum in antiquis legibus, iuribus et consuetudinibus suis conseruare, sed etiam maioribus honorum*

titulis de Regia nostra prouidencia et libertate decorare. Nam Regnum hoc inter duo flumina, videlicet Savvm et Dravvum constitutum, contra et aduersus Thurcos, Christianitatis perpetuos hostes et inimicos, sibi proxima loca tenentes, continua bella exercet, et ita se armis tutatur et conseruat, vt vix eam Regionem Thurcus vnquam ingreditur, quin accepta grauissima clade et calamitate ex eodem Regno nostro recedat. Quapropter non immerito hoc ipsum Regnum nostrum vnum precipuum scutum vel potius antemurale huius Regni nostri Hungarie apellauerimus. Ut itaque hoc ipsum Regnum nostrum Sclauonie atque Vniuersitas fidelium nostrorum in eodem constituta, nostram regiam munificenciam persenciat et experiatur liberalem, hec arma: videlicet *in vno scuto triangulari duo flumina superius denominata, per transversum directe depicta, in eorumque medio superstio, campo scilicet penitus rudicundo, predictum mardurem, antiquum eorum insigne, coloris naturalis et proprii, reliqui autem duo campi eiusdem scuti, duas partes exteriores predictorum fluminum occupantes, sunt penitus colore depicti celestino, in quorum superiori vnam stellam* quod propter bellicas exercitaciones continuas, in quibus prefatum Regnum nostrum Sclauonie et eiusdem incole aduersum predictos Thurcos continue agitantur, Sidus Martis voluimus appellare; *preterea supra scutum galeam vnam in vero colore, propriaque figura, variis floribus veluti vento auitatis, vniuersum gyrum eiusdem galee atque scuti, totamque armorum descriptionem pulchra diuersitate ambientibus,* prout hec in principio sev capite presencium litterarum nostrarum figurata sunt et distinctius expressata; animo deliberato et ex certa nostra sciencia, ac de consilio predictorum dominorum Prelatorum et Baronum nostrorum, plenitudineque potestatis nostre Regie, eidem Regno nostro Sclauonie, Vniuersitatiqve Nobilium eiusdem duximus danda et conferenda. Annuentes eisdem et concedentes, vt ipsi amodo deinceps in perpetuum his armis in Banderiis suis et aliis quibusuis rebus et exercitiis militaribus, Vniuersitatem illius Regni nostri concernentibus, fruantur et vtantur, atque vt iidem publice vtilitati sue caucius et prouidencius consulere possint, eisdem armis in sigillo per impressionem cere rubree, quantum in litteris et epistolis missilibus omnibus in rebus nomine Vniuersitatis sue vti, frui et gaudere possint et valeant. De talismodi igitur singularis et specialis nostre gracie antidoto merito exultent, et tanto ampliori studio ad honorem Regie Maiestatis ipsorum de cetero solidetur intencio, quanto se ipsos largiori fauore Regie preuentos esse conspiciunt et munere graciaram. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras pendentis et authentici dupplicis Sigilli nostri, quo vt Rex Hungarie vtimur, consignatas, eidem Regno nostro Sclauonie, Regnicolarumque eiusdem Vniuersitati duximus concedendas. Datum per manus Reuerendi in Christo patris domini Thome Episcopi Ecclesie Agriensis, aule nostre summi et secreti Cancellarii et fidelis nostri delicti, Budae predicta in festo Concepcionis beatissime Marie Virginis, Anno Domini Millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, Regnorum nostrorum Hungarie etc. Anno septimo, Bohemie vero vigesimo sexto.

(Sigillum duplex pendens.)

Na početku ove listine nalazi se u zelenom i zlatnom okviru na tamno-crvenoj, sa zlatnimi crticami ukrašenoj ploči slika novo podieljenog grba. Ovaj se grb sastoji od modrog dole zaokruženog štita, kakovi su se počeli rabiti u XV. vieku: u štitu dvije popriečne srebrene grede (po tekstu listine predstavljaju rieke Savu

i Dravu), između ovih u crvenom polju polagano koracajuća kuna naravne boje; nad gornjom gredom u polju štita zlatna zvijezda sa šest zraka. Nad štitom stoji šiljasta kaciga (Stechhelm) sa modro-zlatno-zeleno-crvenom čalmom, iz koje viri nakit kacige (cimier, Kleinod): zatvorena kreljut sa slikom grba. Sa kacige visi u krasnom gotskom slogu izradjeni, ornamentalno cifrani zlatno-modri plašt (Helmdecke). Kaciga sa plaštom vrlo su liepo i umjetno izradjene, te podpuo odgovaraju heraldičkomu slogu najbolje dobe; nu štit sa grbom je teško i nespretno stilizovan, dočim je nakit kacige vrlo stisnut te ne sjedi pravilno na sredini kacige. Na prvi pogled bi čovjek mislio, da su ovu sliku grba dva ne jednako vješta umjetnika izradila, ili da je štit sa nakitom kacige možda u kasnije doba preslikan bio.

Točan faksimile ovog grba u naravnoj veličini, izradjen dozvolom visoke kr. zemaljske vlade na trošak kr. zem. arhiva u umjetničkom zavodu C. Angerer i Göschl u Beču, priložen je ovoj razpravi.

Kako tekst listine pripovjeda, stupili su dakle hrvatski plemići Bernardo Turoc Ludbreški, Gjuro Kapetanović Dežnički i Nikola Vojković Vojkovečki u ime čitavoga plemstva hrvatskoga pred kralja Vladislava sa molbom, da ponovi grb njihovog kraljevstva. Kralj sbilja potvrđuje stari grb kune u polju obtečenu dvijema riekama, nu dodaje jošte za ures davor zvijezdu u znak njihova velikoga junačtva, neka se na zastavah vojske hrvatskoga plemstva ovaj grb svietli, jer je ova zemlja, kako sam kralj veli, štit i predzidje (antemurale) njegova kraljevstva ugarskoga, jer imade neprestane ratove sa Turci, jer se od njih tako brane, da neprijatelj nikada bez najvećega gubitka na zemlju njihovu navalio nije.

A sada da vidimo, čiji je to grb? Danas ga rabi sadašnja kraljevina Slavonija, t. j. županija sriemska, virovitička i požeška. Da li opravdano?

Smičiklas (Povjest hrvatska sv. I. str. 679.) tvrdi, da je kralj Vladislav ovom listinom jedini dio kraljevstva hrvatskoga, koji je još sav od Turaka neprošupljen ostao, t. j. županije zagrebačku, križevačku i varaždinsku, uzvisio na čast kraljevstva pod imenom „Slavonija“, da je dakle ovaj grb grb današnje kraljevine Hrvatske. Mi mislimo, da tomu nije tako. Po našem bo pojmanju ime je „Slavonija“ prije Habsburgovaca, dakle i za Vladislava II., samo etnografski pojam te posvema istovjetno sa imeni „Hrvatska i Dalmacija“; ovo je dakle grb čitavoga kraljevstva hrvatskoga, t. j. ciele današnje takozvane trojedne kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Pokušati ćemo to u sljedećem dokazati.

Za vrijeme naših domaćih vladara i kraljeva službeno nije bilo poznato ime Slavonije. Naši se vladari uvijek pišu samo knezovi ili kraljevi „Hrvata“, „Hrvata i Dalmatinaca“ ili „Hrvatske i Dalmacije“. Za dokaz toga evo naslova naših vladara iz nedvojbeno istinitih listina:

Godine 852.: „ego, licet peccator, Trpimirus, dux Chroatorum.“ (Rački, Docum. p. 2.)

God. 892.: „Muncimirus, diuino munere iuvatus Chroatorum dux“ (Rački, Docum. p. 15.).

God. 1062.: „Ego Cresimir, qui alio nomine uocitor Petrus, Chroatorum rex Dalmatinorumque“ (Doc. p. 62.).

God. 1076.: „Ego Demetrius, qui et Suinimir nuncupor, dei gratia Chroatie Dalmatieque dux“ (Doc. p. 103.)

God. 1078.: „Ego Suinimir nutu dei Chroatorum atque Dalmatinorum rex.“ (Izvornik u zem. arhivu.)

Na napisu crkve sv. Lucije na otoku Krku: „ЗЪВЪНИМИРЪ КРАЛЪ ХРЪВАТЪСКЪ“ (Starine, VII., 146.)

God. 1089.: „Stephanus ego nutu dei Chroatorum et Dalmatinorum rex.“ (Izvornik u zem. arhivu.)

A tako i sve ostale do sada poznate autentične listine iz dobe naše domaće dinastije. Iz toga se vidi, da u ono doba nije bilo kraljevine Slavonije, da naši domaći vladari nisu poznavali ovakove kraljevine. A tako je bilo i za vrijeme prvih Arpadovaca sve do XIII. vieka. Evo naslova ugarsko-hrvatskih kraljeva i hrvatskih vojvoda iz autentičnih listina te dobe:

God. 1102.: „Ego Colomannus dei gratia rex Hungarie, Croatie atque Dalmatie.“ (Kukuljević, Jura Regni. I., 23.)

God. 1124.: „Ego Stephanus, Colomani regis filius, rex Hungarie, Croatie atque Dalmatie.“ (Kukuljević, Cod. dipl. II., 25.)

Bela II. god. 1138.: „Ego Bela, dei gracia Ungarie, Dalmacie, Chroacie Rameque rex.“ (Cod. dipl. II., 31.)

Gejza II. god. 1142.: „Ego Geycha, dei gratia Hungarie, Dalmatie, Chroatie, Rameque rex.“ (Cod. dipl. II., 35.)

Stjepan III. god. 1163.: „Ego Stephanus, domini regis Geise filius, dei gratia Hungarie, Dalmatie, Chroatie, Rameque rex.“ (Cod. dipl. II., 66.)

Bela III. god. 1175.: „Ego Bela tercius, secundi Geisse regis filius, dei gracia Ungarie, Dalmacie, Croacie, Rameque rex.“ (Cod. dipl. II., 93.)

Emerik III. god. 1197.: „Regnante domino nostro Hermerico, inuictissimo rege Hungarie, Dalmatie, Chroacie atque Rame.“ (Cod. dipl. II., 183.)

Vojvoda Andrija god. 1198.: „Andreas, tercii Bele regis filius, dei gracia Dalmatie, Croatie, Rame, Chulmeque dux in perpetuum.“ (Cod. dipl. II., 199.)

Isti kao kralj god. 1209.: „Andreas dei gratia Vngarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Galitie, Wladomirique rex in perpetuum.“ (Tkalčić, Mon. episc. Zagrab. I., 17.)

Imenom „Slavonije“ krstili su tudjinci svaku zemlju, u kojoj stanovahu Slaveni. Inostranci bijahu očevito uvijek veći panslaviste od samih Slavena, koji su svagdje upotrebljavali svoje posebno plemensko ime. Tako se čitaju već u pisaca grčkih VII. i VIII. vieka imena „Sclavinia“ (Σκλαβινία) i „Sclavoi“ (Σκλαβοί), pod kojima su oni razumjevali Trakiju i Makedoniju i njezine bugarske stanovnike. Isto tako zvali su njemački pisci domovinu Bodrika i Veleta na Labi „Slavonijom“ (Sclavania, Sclavinia); država Kocelova oko Blatnog jezera dobi od njih takodjer ime „Slavonije“ (Sclavinia, Sclavanisca).

Isto tako bilo je i sa našom domovinom, koju su takodjer tudjinci nazvali Slavonijom. Papa Ivan VIII. zove već god. 879. stanovnike Dalmacije „Sclavi“ (Rački, Mon. VII., 11.) i piše „Sedesclavo glorioso comiti Sclauorum“, t. j. hrvatskomu vladaru (Mon. VII., 7.). Papa Ivan X. god. 924. nazivlje zemlju kralja Tomislava „Sclavonia et Dalmacia“, i jezik, koji se ondje govori, „barbara seu sclavica“.

uinica lingua“ (Mon. VII. 189.). God. 1067. dozvoljuje papa Aleksander II. biskupu dukljanskomu, da može dati pred sobom nositi križ „per Dalmatiam et Slauoniam ubique“ (Mon. VII., 202.). God. 1177. zove papa Aleksander III. Dalmaciju „Slavonijom“ (Kukuljević, Cod. dipl. II., 101.). Godine 1180. piše Roger, hrvatski ban bizantskog cara Manuela: „*in ducatu Dalmatie et Croatiae existente domino Rogerio, Sclauonie duca*“ (Cod. dipl. II., 113.). God. 1186. veli papa Urban III., da ninska županija leži u Slavoniji (Cod. dipl. II., 135.) itd. Iz ovih citata, osobito iz zadnjih, proizlazi jasno, da prije XIII. vieka nigdje nije bilo posebne kraljevine Slavonije, već da su ovim imenom tuđinci krstili našu kraljevinu, kao zemlju slavensku, da je dakle prije XIII. vieka „Slavonija“ posvema istovjetna sa „Hrvatskom i Dalmacijom.“

To se vidi i iz okolnosti, da kadkada i naše domaće listine prije XIII. vieka označuju Hrvate, stanujuće u Dalmaciji, imenom Slavonaca, zemlju Hrvatsku imenom Slavonije i jezik hrvatski imenom jezika slavenskoga t. j. slavenskoga. Tako n. p. pisac njeke listine kralja Krešimira od god. 1069. zove jezik hrvatski običnim slavonskim (vulgaris slavonica. Mon. VII., 73.). Prvi ugarsko-hrvatski kralj Koloman veli u svojoj povelji od god. 1111., kojom potvrđuje crkvi rabskoj povlastice podjeljene joj po hrvatskomu kralju Krešimiru, da se grad Murula kod Raba zove „slavonski“ (sclauonice) „Stenice“ (Cod. dipl. II., 17.). God. 1172. zove Dešen, župan sidražki, okolicu kninsku „Sclauonia“ (Cod. dipl. II., 90.). Hrvatski plemići u Dalmaciji nazivlju se sami god. 1181. „nobiles viri Sclauonie“, a hrvatski župani iste zemlje god. 1182. „iuppani Selavonie“ (Farlati, Illyr. sacr. IV. p. 11.). God. 1195. nazivlje jedna u Zadru pisana listina hrvatske svjedoke toga pisma „Slau“ (Farlati, Ill. sacr. V., 65.); dapače i prastara beogradska (Beogr. na moru) listina od god. 1076. veli za kralja Svinimira, da je bio kralj Slavena (apud Sclauos Svinimiro regnante.“ Kukuljević, Jura Reg. I., 19.).

I iz ovih dokaza proizlazi, da je ime „Slavonija“ samo skupno ime etnografsko, kojim se označuje zemlja, u kojoj stanuju Slaveni; dočim se je ta zemlja u istinu službeno zvala „Hrvatskom“ ili „Hrvatskom i Dalmacijom“. Kada se kraj Hrvatske spominje još i Dalmacija, tada se pod ovim imenom ima razumjevati bizantinska pokrajina toga imena, naime dalmatinsko primorje sa gradovi Zadrom, Splitom, Trogirom, Dubrovnikom i sa otoci Liburnije; dočim se je ciela ostala zemlja od rieke Cetine pa do Drave zvala Hrvatskom. Isto tako razumjevali su se pod imenom Hrvata slavenski žitelji naše domovine, dočim su se Dalmatincima zvali stanovnici latinskog ili grčkog porijekla.

Mogao bi tko primjećiti, da je doduše istina, da su tuđinci zemlju hrvatsku nazvali Slavonijom, ali da je osim ove pogrješno Slavonijom nazvane zemlje bila još i jedna druga prava Slavonija, koja nije spadala pod vlast hrvatskih kraljeva domaće dinastije, za to ju oni niti ne spominju u svojem službenom naslovu, — a to da je zemlja izmedju Save i Drave, današnja Hrvatska i Slavonija. Da tomu nije tako, dokazuje prije svega okolnost, da osim gore navedenih spomenika neima ni jedne listine prije XIII. vieka, u kojoj bi se spomenulo ime Slavonije, dočim se u gore spomenutih listina pod ovim imenom razumjeva uvijek kraljevstvo hrvatsko, a nipošto druga koja kraljevina ili zemlja. Da je pako zemlja izmedju Save, Kupe i Drave t. j. današnja Hrvatska i Slavonija uvijek spadala državi hrvatskoj, da je

bila dio te države, da ju je tekar ugarski kralj Ladislav na kratko vrijeme osvojio, dok ju je konačno njegov sin Koloman zajedno sa današnjom Dalmacijom pod imenom „Hrvatske i Dalmacije“ sdužio sa svojom kraljevinom Ugarskom, o tome ne može biti niti najmanje dvojbe. Magjar Fridrik Pesty i njegovi predšastnici tvrdili su doduše protivno, ali naši slavni historičari Rački, Klaić i drugi dokazali su tako temeljito neistinitost Pestyevih tvrdnja, da bi ovdje suvišno bilo, obazrijeti se na Pestya i njegove drugove. Najstarije bo viesti, koje o današnjoj Slavoniji imamo, dokazuju jasno, da su županije Virovitica, Požega i Vukovo (to je pravo ime Vukovara), dakle čitava zemlja od granice današnje Hrvatske do Iloka u Srijemu, isto tako kao što i županije Zagreb, Varaždin i Križevac, bile dio one kraljevine ili vojvodine, koja je prije XIII. vieka jedino i izključivo pod imenom „Hrvatske“ ili „Hrvatske i Dalmacije“ poznata bila. Stare županije Virovitica, Požega i Vukovo, kao i županije Zagreb, Križevac i Varaždin bile su uvijek sastavan dio kraljevstva hrvatskoga.

Kako smo vidili nisu dakle naši domaći vladari narodne dinastije, a ni prvi Arpadovci poznavali kraljevine Slavonije; vojvode i upravitelji cijele zemlje južno od Drave rabili su pako do konca XII. vieka službeno uvijek samo naslov „dux (gubernator) Dalmatiae et Croatiae“. Nu kraj ovog službenog naslova počelo se je već koncem XII. vieka u ne službenih spisih rabiti i naslov „dux Slavoniae“, to jest tuđe ime Slavonije počelo se je u našoj zemlji udomljivati. Tako se n. pr. u jednom privatnom pismu iz dobe kralja Bele III. oko g. 1185. čita, da „dux Sclauonie“ kralju plaća svake godine 10.000 maraka srebra (Kukuljević, Cod. dipl. II. 91.). Za vrijeme vojvode Bele (1221.—1226.), sina Andrije, već se i u službenih spisih rabi naslov „dux totius Slavoniae“ kraj staroga naslova. Tako se Bela u jednoj listini od god. 1222. piše „dux totius Sclauonie“ (Tkalčić, Mon. ep. Z. I. p. 50), a u jednoj drugoj od god. 1223. „gubernator Dalmatiae et Croatiae“ (Fejér, Cod. dipl. III. 404.). Ovdje se dakle jasno vidi, da je „čitava Slavonija“ ono isto što „Dalmacija i Hrvatska“. Njegov brat i nasljednik vojvoda Koloman (1226. do 1241.) samo se prve godine svoga vladanja 1226 piše: „Colomanus, dei gratia Ruthenorum rex, et largitate gloriosi patris nostri Andree, Hungarorum regis, dux Dalmatie atque Croatiae“ (Jura Reg. I. 52.). Kasnije pako do svoje smrti (1241.) rabi samo naslov „dux totius Sclavonie“. U njegovo doba posvema izčezava stari naslov, tuđe je dakle ime iztislunulo domaće hrvatsko; nu ipak se vidi i iz ove promjene vojvodina naslova, da se pod imenom „čitave Slavonije“ još nije razumjevala posebna kraljevina „Slavonija“, već da je ime Slavonija bilo samo skupna etnografska oznaka za cijelu vojvodinu, to jest za Hrvatsku, Dalmaciju, Ramu i zemlju Humsku. Dapače u jednoj listini od god. 1231. veli sam vojvoda Koloman, da je Slavonija isto što Dalmacija, i Hrvatska, kada uzima u zaštitu „omnes templarios, qui infra ducatum Sclavonie sunt, tam in Dalmatia, quam in Croatia“ (Katona, H. crit. V., 574.—82.). Da je ime Slavonija u to doba bilo ime etnografsko, dokazuje i pismo pape Grgura IX. od 15. lipnja 1240., upravljeno na vojvodu Kolomanu sa naslovom „Carissimo in Christo filio Colomanno, illustri regi et duci Sclavorum“ (Mon. civit. Zagr. I., 13.).

Hrvatski se banovi u cielom XII. vieku pišu samo „banus“ bez oznake zemlje, u kojoj su banovali. Tekar u jednoj listini nadbiskupa koločkoga Bertholda od

god. 1215. čitamo prvi put „I. bano Sclauonie existente“ (Mon. episc. zagr. I., 36.); a godine 1242. već čitamo „Dionisio, bano totius Sclauonie“ (Mon. civit. Zagr. I., 15.)

Početkom XIII. vieka počima polagano ime Slavonije u užem smislu prelaziti na zemlju između Gvozda i Drave, t. j. na današnju Hrvatsku i Slavoniju. Kada je kralj Andrija II. god. 1217. poduzeo križarsku vojnu, posjetio je uz put i Zagreb te je tom prigodom biskupiji zagrebačkoj podjelio neki privilegij. U dotičnoj listini veli Andrija: „kada smo došli u zagrebačku biskupiju i u manastir zagrebački, utemeljeni po svetom kralju Ladislavu, koji je zemlju slavonsku ili banovinu obraćao od krivovjerstva na kršćanstvo i podložio kruni ugarskoj te ujedno u istoj banovini utemeljio biskupiju i t. d.“ (Mon. episc. Zagr. I., 45.) U zlatnoj buli kralja Bele IV. za grad Zagreb od god. 1242. čitamo: „hospites in districtu Hungarie, Dalmatie, Chorvacie, Sclauonie“ (Mon. civ. Zagr. I., 15.), on dakle već razlikuje zemlju „slavonsku“ od ostale kraljevine. U listini istoga kralja od god. 1266. nazivlje kralj sina svog Belu „inlitem ducem totius Sclauonie et Crovacie“, nastala je dakle već i u vojvodinom naslovu razlika između Slavonije i Hrvatske (Mon. civit. Zagr. I., 40.). God. 1267. veli isti kralj, da Zagreb leži „in partibus Sclauonie“ (Mon. civ. Zagr. I., 44.).

Prvi put nailazimo na ime slavonske kraljevine u nekoj povelji kralja Bele IV. od god. 1246., u kojoj se zove „kraljem Ugarske, Dalmacije Hrvatske, Slavonije, Srbije, Haliča, Vladimirske i Kumanije“ (Jura Reg. I. 67.) nu isti kralj ne rabi nikada više toga naslova. Niti njegovi nasljednici iz kuće Arpadove i iz mješovitih kuća do Habsburgovaca ne rabe nikada naslova kralja Slavonije; dapače evo kralj Vladislav II. ne rabi toga naslova niti u ovoj ovdje priobčenoj grbovnici, kojom „kraljevini Slavoniji“ podjeljuje novi grb. Iz ove se okolnosti jasno vidi, da je „Slavonija“ već sadržana u naslovu „kralj Dalmacije i Hrvatske“, ili drugimi rieči, da je Slavonija ono isto, što Dalmacija i Hrvatska. Ako bi kralj Vladislav ili koji od njegovih predšastnika htjeo rabiti naslov kralja Slavonije, mogao bi to državopravno učiniti samo u obliku „rex totius Sclavoniae“ to jest „rex Dalmatie et Chroatie“, kao što je „dux totius Sclavoniae“ isto što „dux Dalmatie et Chroatie“. Tekar Habsburgovci počeli su oko god. 1527. rabiti stalno naslov kralja hrvatskoga, dalmatinskoga i „slavonskoga“, te je tako diplomatski nastala tako zvana „trojedna kraljevina“. Oni su to samo učinili zato, da im naslov bude što veći i sjajniji. Da su to naši književnici još u XVII. vieku vrlo dobro znali, dokazuje primjer našeg slavnog Jurja Križanića, koji piše, da vladari ljube duge naslove, pa da je stoga hrvatsko kraljevstvo razdijeljeno na tri kraljevine: „Dalmatia, Croatia et Slavonia sunt tria nomina et scribuntur quasi essent tria Regna, verum haec tria nomina unam rem significant et nemo potest ostendere confinia, quando istae regiones aliquando aut nunc distinguerentur“.

Pošto se je tečajem XIII. vieka tudje ime Slavonije u našoj zemlji udomilo, počela se je današnja Hrvatska zvati „Slavonia superior“, a današnja Slavonija „Slavonia inferior“. Listine, koje to dokazuju, bezbrojne su, te je svakomu, koji se iole bavi sa hrvatskom poviešću, poznato, da je tako ostalo do konca XVIII. vieka.

Pošto je današnja Slavonija oslobođena od turskog jarma, nastojaše

hrvatski sabor, da ju otme i izpod vojničke vlasti, pod koju bje stavljena poslije svog oslobodjenja. Zakonski članak CXVIII. od god. 1715. kaže naročito, da je kralja Karla III. i sabor ugarski samo molba sabora hrvatskoga sklonula, da se Dolnja Slavonija opet spoji sa ostalom kraljevinom. Ali Dolnja Slavonija osta ipak pod vojničkom oblasti sve do god. 1741., kada sabor hrvatski iznova zahtjevaše izvršenje članka 118:1715. te bude Dolnja Slavonija napokon sdružena sa Gornjom (Decret. I. Mariae II. Reg. art. 50. Corp. iuris.)

Okolo god. 1790. počele su županije Zagreb, Varaždin i Križevac opet rabiti svoje staro zakonito ime: „Hrvatska“, dočim je Dolnja Slavonija sa Srijemom i nadalje do danas ostala „Slavonijom.“

Iz ovih naših razlaganja, koja smo crpili jedino iz javnih izprava (zakona, povelja i t. d.), dakle samo iz nedvojbenih dokaza, o kojih istinitosti se ne može niti posumnjati, te koja bi mogli još sa mnogimi drugim podacima pomnožiti, jasno proizlazi:

1. Hrvatski kraljevi i vojvode domaće dinastije i kuće Arpadove sve do sredine XIII. vieka ne poznavahu službeno imena Slavonije, dakle u njihovo doba nije bilo kraljevine toga imena.

2. Ime „Slavonija“ nije bilo ime geografsko ili političko, već samo ime ethnografsko (ime narodnosti), kojim su tuđinci označili našu zemlju, jer u njoj stanovahu Slaveni, dočim se naša domovina u istinu politički zvala kraljevinom „Hrvatskom“ ili „Hrvatskom i Dalmacijom“.

3. Ovoj državi hrvatskoj ili hrvatsko-dalmatinskoj spadala je već u najstarije doba čitava današnja Hrvatska i Slavonija do Iloka u Srijemu, koje zemlje nisu prije XIII. vieka imale nikakvog posebnog geografskog imena, već su se zvale, kao i ciela ostala kraljevina, Hrvatskom.

4. Geografski pojam Slavonije nastao je u XIII. vieku, kada se je tuđe ime Slavonija počelo kod nas udomljivati i prelaziti na zemlju između Drave i Save. Tobož posebna „kraljevina“ Slavonija nastala je tek u XVI. vieku i tada još samo na papiru u naslovu kraljeva kuće habsburške, dočim je to ime „kraljevine Slavonije“ poslije oslobodjenja Dolnje Slavonije prešlo na ovu, koja ga još danas ne opravdano nosi.

Iz svega toga pako nepobitno sljedi, što smo htjeli dokazati, naime, da je grb, koji je kralj Vladislav II. „kralj ugarski, česki, dalmatinski, hrvatski itd.“ dne 8. prosinca 1496. podjelio kraljevini „slavonskoj“, u istinu grb čitavoga kraljevstva hrvatskoga t. j. cijele današnje trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Da su to stališi hrvatski sami ovako shvaćali, dokazuje najbolje okolnost, da su si već sljedeće godine 1497. dali napraviti pečat sa ovim grbom i napisom † SIGILLVM·NOBILIVM·REGNI·SCLAVONIE·1497. (izvorni pečatnik u zem. arhivu), koji je od tada do konca XVIII. stoljeća služio službenim pečatom čitave trojedne kraljevine. U zemaljskom arhivu imademo izvorne zapisnike svih hrvatskih sabora od polovice XVI. vieka. U ovih se zapisnicima uvijek stališi pišu „status et ordines regnorum Croatiae et Slavoniae“ ili „Croatiae, Slavoniae et Dalmatiae“; to su dakle sjedinjeni sabori čitavog kraljevstva hrvatskoga. I evo, pod svakim izvornim zapisnikom saborskih sjednica nalazi se ovaj pečat. Na svakom pismu, upravljaje-

nom po hrvatskom saboru na kralja, ovaj je pečat. Sabori hrvatski izdavali su svoje državne zapovjedi o daći, porezima i o vojsci pod ovim pečatom.

Naša kraljevska povelja veli, da je Vladislav na molbu plemstva hrvatskoga ovaj grb samo obnovio i malo promijenio, ali da je to u glavnomu već od starine grb kraljevstva „slavonskoga“. To je istina, ali već u najstarije doba bio je to grb čitavog kraljevstva hrvatskoga. Eno na pečatu vojvode „čitave Slavonije“ Stjepana od g. 1267. nalazi se štit sa kunom (Knauz, Mon. eccl. strig. I. Tab. V.); isto tako na pečatu hrvatskog vojvode Bele, mladjeg sina kralja Bele IV., od god. 1268. (Ug. drž. arhiv. Dipl. lev. br. 652). Svakomu je poznato, da se i na banskih ili „slavonskih“ novcih, koji potiču djelom iz vremena zadnjih Arpadovaca a većim djelom iz vremena Anžuvina, takodjer nalazi kuna između dvije zvijezde. Ovo su pako bez dvojbe novci čitave vojvodine hrvatske t. j. Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Rame, i zemlje Humske; ta znademo, da su kovani u Zagrebu, u današnjoj Slavoniji i čak u Dubrovniku.

A sada moramo još koju o današnjem hrvatskom i dalmatinskom grbu reći.

Dalmacija ima danas za grb: na modrom polju tri (2,1) zlatne okrunjene leopardske glave, a za nakit kacige (Kleinod, cimier): između otvorene crne kreljuti okrunjenu zlatnu leopardsku glavu, za kojom vise dugačke zlatne vrpce sa zlatnim listići lipe (Tako u: „Siebmachers Wappenbuch“, staro izdanje od g. 1604. sv. II. str. 1.) Kako ovaj nakit kacige, koji se slaže sa nakitom kacige kuće luksemburške, dokazuje, potiče ovaj grb od kralja Sigismunda, te dolazi prvi put na državnom pečatu od god. 1406. bez ikakvog drugog grba naših zemalja. Čini se, da je Sigismund ovaj grb podielio čitavom kraljevstvu hrvatskomu, jer na crkvenom saboru u Kostnicu dolazi ovaj grb kao grb kralja hrvatskoga. To dokazuje znameniti rukopis kr. bav. knjižnice u Monakovu: „Des Conrad Grüneberg, Ritters und Burgers zu Constanz, Wappenbuch etc.“ od god. 1483., gdje na listu XXIII. b. dolazi ovaj grb sa napisom: „Kung von Croaccien“. U istom rukopisu na istoj strani dolazi grb Hrvojin kao grb tadašnje Dalmacije („Der kung von dalmatien“) što odgovara tadašnjim političkim odnosajima. Od Sigismundovih vremena dolazi grb dalmatinski neprekidno na svakom državnom pečatu.

Hrvatska rabi (po Siebmacheru od g. 1604.) ovaj grb: u pet reda dvadesetpet crvenih i srebrenih kocaka. Na štitu okrunjena kaciga sa nakitom: otvorena kreljut, na kojoj su crvene i srebrene kocke, kao u štitu. Čini mi se, da je to grb primorske Hrvatske, nu dokaza za to za sada neima. Po svom heraldičkom liku ovaj je grb svakako vrlo star, nu dokazati se može tekar god. 1525., kada uz grb Dalmacije dolazi na spomen-kolajni kralja Ljudevita II. (Catal. Széchényi. Tab. XV. br. 5.) Od toga vremena dolazi na ugarskih spomenica redovito uz grb dalmatinski.

Sva tri grba (hrv., dalm. i slav.) zajedno dolaze prvi put na taliru kralja Matije II. od god 1616. (Weszerle, Tab. VII., br. 8.) a kasnije, do najnovijih vremena, vrlo riedko.

Dr. Ivan Bojničić Kninski.

C. ANGERER & BOSCHL. v. BECŮ